

SISTEM KOLEKTIVNE VARNOSTI OZN V NOVEM VARNOSTNEM OKOLJU: OD KONVENCIONALNEGA DO KOMPLEKSNEGA OGROŽANJA**

Povzetek. V današnjem varnostnem okolju so znotraj-državni konflikti poglavitna grožnja mednarodnemu miru in varnosti ter obstoječemu sistemu kolektivne varnosti, ki se zagotavlja v okviru Organizacije združenih narodov. V članku bodo analizirani želeni učinki delovanja mehanizmov in instrumentov sistema kolektivne varnosti Organizacije združenih narodov (OZN) pri reševanju krize v Libiji. Članek podaja pozitiven odgovor na raziskovalno vprašanje, ali je sistem kolektivne varnosti, ki se danes v okviru OZN uresničuje dopolnjen z mehanizmom odgovornost zaščititi, še vedno ustrezen varnostni sistem mednarodne skupnosti za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti. Vendar bi morali posvetiti več pozornosti pokonfliktnim mehanizmom za utrjevanje miru.

Ključni pojmi: sistem kolektivne varnosti OZN, mednarodno varnostno okolje, kompleksno ogrožanje, odgovornost zaščititi, libijska kriza

Uvod

Krize v mednarodnem okolju so postale po koncu hladne vojne vse kompleksnejše – tako zaradi vse večjega prepletanja konvencionalnih in nekonvencionalnih groženj kot tudi zaradi večjega števila državnih in nedržavnih subjektov, vpetih v mednarodno okolje. Danes predstavlja prepletanje konvencionalnih in nekonvencionalnih groženj, povezanih na vertikalni in horizontalni ravni, v tako imenovanih šibkih državah glavno bazo kompleksnosti groženj, ki najbolj ogrožajo civilno prebivalstvo tako znotraj posameznih držav kot tudi v širši mednarodni skupnosti (Grizold in Prašnikar, 2015: 56–57).

Namen našega prispevka je kritična refleksija delovanja sistema kolektivne varnosti Organizacije združenih narodov (OZN) v spremenjenem

* Dr. Anton Grizold, redni profesor na Fakulteti za družbene vede; Bernardka Novak Prašnikar, mag. obramboslovja; dr. Bojko Bučar, redni profesor na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

varnostnem okolju na primeru reševanja krize v Libiji. Vsaka kriza v mednarodnem sistemu je pojav *sui generis* v sodobnih mednarodnih odnosih, kljub temu lahko na temelju analize reševanja krize v Libiji v okviru sistema kolektivne varnosti OZN dobimo vsaj delni odgovor na temeljno vprašanje o delovanju tega mednarodnega varnostnega sistema v novem varnostnem okolju po koncu hladne vojne. Na temelju analize bomo oblikovali oceno o tem, ali je lahko reševanje krize v Libiji s strani Organizacije združenih narodov indikativno za odzivanje OZN oziroma za reševanje drugih podobnih mednarodnih kriz, ki smo jim priča danes.

Sistem kolektivne varnosti od leta 1945 do danes

Zaradi strahot druge svetovne vojne je nastal najpomembnejši in osrednji del OZN, tj. izboljšan sistem kolektivne varnosti glede na Pakt Društva narodov.¹ Toda tudi ta sistem, ki ga je s podpisom Ustanovne listine (UL) OZN leta 1945 z navdušenjem sprejelo 51 držav, že od začetka ni izpolnil vseh pričakovanj. Sporazumi z državami članicami, ki naj bi Varnostnemu svetu (VS) "dale na voljo svoje oborožene sile, podporo in zmogljivosti, potrebne za ohranitev mednarodnega miru in varnosti, skupaj s pravico do prehoda" (43. čl. UL) nikoli niso bili sklenjeni in članice tudi nimajo svojih letalskih sil v pripravljenosti za izvajanje mednarodnih prisilnih ukrepov (45. čl. UL). Prav tako nikoli ni bil ustanovljen odbor vojaškega štaba, ki naj bi svetoval in pomagal VS ter bil odgovoren za strateško vodenje oboroženih sil (45.-47. čl. UL). Razlog je bil ob zori hladne vojne predvsem v vse večjem antagonizmu med Zvezo sovjetskih socialističnih republik (Sovjetsko zvezo/SZ) in Združenimi državami Amerike (ZDA), zato je moralo priti do specifičnega razvoja sistema kolektivne varnosti v praksi.

Za prvi primer uporabe sistema kolektivne varnosti lahko označimo korejsko vojno (1950–53). Ljudska republika Koreja (Severna Koreja) je 25. 6. 1950 napadla Republiko Korejo (Južna Koreja) s ciljem združitve obeh držav. Južna Koreja je zaprosila za pomoč ZDA in OZN. SZ je bojkotirala zasedanja Varnostnega sveta (VS) OZN, ker je v OZN Kitajsko predstavljala vlada nacionalistične Kitajske in ne Ljudske republike Kitajske. Zaradi odsotnosti SZ je lahko VS 27. 6. 1950 (S/RES/83 (1950)) ponovno ugotovil, da gre za kršitev miru, in tokrat priporočil državam članicam, da Republiko Koreji nudijo pomoč, ki je potrebna za zavrnitev oboroženega napada ter za obnovo mednarodnega miru in varnosti.² Predsednik ZDA Harry S. Truman je že 30. 6. 1953 poslal na pomoč svoje čete, ki se jim je simbolično

¹ Brez zagotovljenega svetovnega miru vse ostale dejavnosti OZN in posameznih držav nimajo pravega smisla.

² Resolucija je bila sprejeta s sedmimi glasovi, proti je bila Jugoslavija, Egipt in Indija nista glasovala, SZ je bila odsotna. Za sprejetje je bilo potrebnih sedem glasov, vključno s stalnimi članicami.

pridružilo še 15 držav, in 27. 7. 1953 so podpisali premirje. Bilanca korejske vojne je bila *status quo ante* in več kot dva milijona mrtvih.

Iz tega sta izšli dve posledici za OZN. Glasovanje v VS se je spremenilo do te mere, da ne velja več, da se meritorne mere VS "sprejmejo, če zanje glasuje devet članic, vključno s stalnimi članicami" (27. čl. UL) – kar pomeni, da bi stalne članice morale aktivno glasovati "za" –, temveč velja, da je sklep ob istem kvorumu sprejet, če nobena stalna članica ni proti (t.i. pravica veta).³ Obče pravo seveda lahko nadomesti pogodbeno pravo. Druga posledica pa je bila, da SZ nikoli več ni manjkala na zasedanjih VS.

Mir v svetu je pravzaprav ohranjala hladna vojna oz. oba antagonistična vojaška bloka, zveza NATO (*North Atlantic Treaty Organisation*) in Varšavski pakt (npr. sueška kriza 1956). Razmere v svetu pa so se spreminjale in eden pomembnejših procesov je bila dekolonizacija. Tako je leta 1960 prišlo do samostojnosti in neodvisnosti Konga, kar je posredno prineslo nadaljnjo spremembo v sistemu kolektivne varnosti. Gre za operacijo ONUC (*Organisation des Nations Unies au Congo*), ki se je v začetku 60. let pričela kot operacija za vzdrževanje reda in miru (*peacekeeping*), torej operacija na povabilo kongovske vlade. V zmedo, ki je sledila na terenu (umor ministrskega predsednika Lumumbe, smrt generalnega sekretarja OZN Daga Hammarskjölda v sumljivi letalski nesreči), je ONUC zaradi odcepitve Katange prešel v operacijo za vsiljevanje miru (*peace enforcement*), vendar prej zaradi odločitev na terenu kot odločitev v VS. SZ je obtoževala ZDA, da so operacijo OZN izkoristile za svoje cilje, kar – se zdi – ni bilo brez osnove (Weissman, 2014). Zato je SZ prenehala plačevati svoje finančne prispevke v proračun OZN, iz katerega se je financirala tudi ONUC. ZDA so grozile, da bodo uporabile 19. čl. UL, ki predvideva, da lahko članica OZN izgubi glasovalno pravico v Generalni skupščini OZN, če ne plačuje svojih prispevkov. Ker je OZN s tem prišel v resno krizo, z njim pa tudi sistem kolektivne varnosti, ki temelji na soglasju stalnih članic, so leta 1965 vendarle našli diplomatsko rešitev v tem, da so ZDA plačale sovjetski dolg. Od takrat dalje se vse operacije za vzdrževanje miru (in ukrepi kolektivne varnosti) financirajo iz prostovoljnih prispevkov, kar predstavlja dodaten izziv in težavo pri uporabi oborožene sile pod zastavo OZN (Verdross in Simma, 1976: 154).

V splošnem pa velja, da sistem kolektivne varnosti ni deloval, kot bi moral, do konca hladne vojne (padec Berlinskega zidu 1989/1990 in podpis Pariške listine za novo Evropo 1990). Predvsem uporaba sistema kolektivne varnosti zaradi iraške okupacije Kuvajta, ki si je državo pripojil kot svojo 19. provinco, je kazala na novo rojstvo delovanja tega sistema. Šlo je tako rekoč za šolski primer uporabe sistema kolektivne varnosti. VS je sprejel

³ Zanimarili smo dejstvo, da se je število članic VS (in s tem kvorum) s sedem na devet povečal šele leta 1963.

resolucijo (S/RES/678 (1990)), ki je zahtevala, da se Irak umakne iz Kuvajta do 15. januarja 1991. V primeru, da Irak tega ne bi storil, je resolucija pooblastila države članice, da uporabijo vsa potrebna sredstva (običajni evfemizem VS za oboroženo silo), da Irak izženejo iz Kuvajta.⁴ Oblikovana je bila koalicija 34 držav pod vodstvom ZDA, in ker se Irak ni umaknil se je 17. januarja 1991 začel oboroženi napad. 28. februarja je bil Kuvajt osvobojen. Operacijo so financirale bogate arabske in druge države (npr. Nemčija in Japonska).

Konec hladne vojne pa je prinesel tudi spremembo značaja oboroženih spopadov. Predvsem so se intenzivirali notranji spopadi v državah in pojavljati so se začele različne hibridne oblike oboroženih spopadov, na kar svetovna politika ni bila pripravljena. Oba bloka iz časov hladne vojne in Gibanje neuvrščeni so vseskozi krepili oz. vsaj načelno podpirali temeljna načela OZN, kot so nevmešavanje v notranje zadeve, nedotakljivost državnega ozemlja in državnih ureditev – pravzaprav koncept suverenosti. Zaradi razvoja tehnike in tehnologije so oboroženi spopadi postali opaznejši, za politične razlike v pogledih na svetovna dogajanja se je zdelo, da se zmanjšujejo, spremenilo pa se je tudi razumevanje človekovih pravic. Že od 60. let prejšnjega stoletja dalje se zavzemanje za človekove pravice in njihova zaščita nista več obravnavala kot vmešavanje v notranje zadeve držav, toda le po diplomatski poti. Zaščita z oboroženo silo pa je bila drugo vprašanje. Tudi zato se je nov sistem kolektivne varnosti, kot ga je predstavljalo posredovanje v Iraku, izkazal za bolj "kilavo dete". VS je sicer avtoriziral uporabo oborožene sile v določenih primerih, ki bi jih lahko pojmovali tudi kot predhodnike odobritev humanitarne intervencije. Okoliščine so bile sicer zelo različne, toda omenimo lahko Bosno in Hercegovino (S/RES/770 (1992), S/RES/781 (1992), S/RES/816 (1993)), Somalijo (S/RES/733 (1992), S/RES/794 (1992)), Ruando (S/RES/929 (1994)) in Vzhodni Timor (S/RES/1264 (1999)). Vse operacije so postale predmet kritike ne samo delovanja sistema kolektivne varnosti, ampak tudi OZN kot take, zaradi prepočasnega reagiranja, neustreznega števila čet, neučinkovitosti delovanja ter neustreznih rešitev. Na kritike sta morda še najbolj vplivala genocida v Bosni in Ruandi. Del problema pri vsem tem je bilo seveda vprašanje financiranja operacij, del pa v pomanjkanju interesa držav, da bi intervenirale vedno in v vsak oboroženi spopad.

Ob vsem tem pa ne moremo mimo dejstva, da so se dogajale intervencije (tudi) v imenu humanitarnosti in človekovih pravic brez avtorizacije VS. Omenimo samo posredovanje ECOWAS v Liberiji 1990, zaščito Kurdov v Iraku 1991, posredovanje Nata na Kosovu 1999 in napad ZDA na Irak 2003.

⁴ Dvanajst članic VS je glasovalo za resolucijo, dve nestalni članici sta bili proti (Kuba in Jemen), Kitajska pa se je vzdržala.

V tej konstelaciji ni čudno, da se je okoli leta 2000 začela razprava o odgovornosti zaščititi, kjer gre pravzaprav za mednarodno zaščito prebivalstva pred lastnimi nacionalnimi oblastmi "z vsemi sredstvi".

Grožnje obstoječemu sistemu kolektivne varnosti in samo mednarodno okolje so se v zadnjih dveh desetletjih bistveno spremenili; "nova hladna vojna", hudo nasilje ter genocida v Srebrenici in Ruandi, obdobje boja proti terorizmu in današnje *ad hoc* odzivanje na t. i. znotrajdržavne konflikte narekujejo iskanje novih odgovorov mednarodne skupnosti v okviru oblikovanja nove mednarodne ureditve po koncu hladne vojne. Trenutno prehodno obdobje, ko številčnost in nedefiniranost vseh subjektov mednarodnih odnosov v veliki meri pogojujeta odločitve močnejših subjektov za vztrajanje pri obstoječem mednarodnem redu, še vedno narekuje uporabo obstoječega modela sodelovanja v mednarodni skupnosti pri zagotavljanju mednarodnega reda, miru in varnosti. To pomeni, da je danes bolj kot kadarkoli doslej zaradi kompleksnega ogrožanja v mednarodnem okolju potreben skupen, enoten odziv subjektov mednarodnih odnosov pri iskanju primernih odgovorov ter novih vzorcev delovanja in odzivanja na današnje grožnje.

Sistem kolektivne varnosti OZN je bil vzpostavljen za zagotavljanje miru in varnosti na temelju ideje o obstoju mednarodne varnostne skupnosti, ki ji pripadajo vse države, ki so zavezane upoštevati vse njene vrednote in norme. Države, ki vrednot in sprejetih norm mednarodne skupnosti ne upoštevajo, so prepoznane kot njihove kršiteljice in so v tem smislu vir ogrožanja. Mednarodna varnost je torej notranji varnostni problem mednarodnega sistema držav in sveta kot celote ter je kot takšna kolektivna dobrina mednarodne globalne družbe in ne le posamezne države ali zveze držav (Grizold, 2001: 87). Vse države pa niso enako sposobne, pripravljene in uspešne pri zagotavljanju lastne in mednarodne varnosti, zato se zastavlja legitimno vprašanje, kako v razmerah kompleksnega ogrožanja sodobne varnosti na ravni posamezne države in mednarodnega sistema zagotoviti učinkovito delovanje sistema kolektivne varnosti OZN, ki je bil vzpostavljen in deluje na temelju še vedno prevladujočih norm mednarodnega sistema, to je suverenosti držav in nevmešavanja v njihove notranje zadeve.⁵

Novo varnostno okolje po koncu hladne vojne je relativiziralo razumevanje države kot pglavitnega subjekta varnosti s tem, da so se intenzivirale grožnje nedržavnih subjektov mednarodnih odnosov z globalnimi razsežnostmi (npr. t. i. asimetrične grožnje, med katere ameriška vojaškoobveščevalna agencija šteje terorizem, gverilske operacije in uporabo orožja za množično uničevanje, sem spada tudi transnacionalni organizirani kriminal

⁵ Poglavitna ideja OZN je, da se ustvari univerzalni mehanizem kolektivne varnosti, ki bo naperjen zoper države, ki bi rušile mednarodni mir in mednarodno varnost (Benko, 1987: 352).

idr.).⁶ V tem okviru se odpira vprašanje o novih oblikah skupnega delovanja držav in nedržavnih subjektov tudi na področju zagotavljanja mednarodne varnosti (Grizold in dr., 2015: 8).⁷ Pri tem se dosedanjim odnosom vladanja (*government*) kot alternativa ponuja upravljanje (*governance*) mednarodne varnosti (*ibid.*).⁸

Analiza delovanja sistema kolektivne varnosti OZN v spremenjenem varnostnem okolju na primeru krize v Libiji

Kriza v Libiji je predstavljala del velikega regionalnega vrenja, imenovana arabska pomlad, ki se je začelo z mirnimi protesti v Tuniziji in nadaljevalo v državah regije MENA (*Middle East and North Africa*) v Egiptu, Jemnu, Bahrajnu, Siriji in Libiji. Prišlo je do pozivov, klicev, protestov ter želje po demokraciji s strani arabskih in afriških prebivalcev, ki so desetletja živeli znotraj avtoritarnih režimov. Libija je bila država, kjer je bilo le vprašanje časa, kdaj bo ljudstvo dovolj močno, da bo uspelo samo zrušiti diktatorja (kar se je ob znatni pomoči mednarodne skupnosti zgodilo oktobra leta 2011). Mednarodna skupnost je z Moamerjem el Gadafijem dolgo sodelovala, kljub temu da so nevladne organizacije opozarjale na kršitve človekovih pravic v Libiji. Učinek domin "mirnega" revolucionarnega vrenja arabske pomladi se je ustavil, ko je prišlo v Libiji do hudega nasilja, kjer je polkovnik Gadafi ustavil protestnike in branil svojo oblast z vsemi sredstvi. Nasilje, novačenje najemnikov, poročila o hudem nasilju, posilstvih in mučenju so vplivala na mednarodno skupnost, da se je odzvala.

⁶ Država, kot sta pisala že Keohane in Nye Jr. (1972), izgublja svoj dotlej nesporni primat "žarišča" v analizi mednarodnega prava; teritorialna država izgublja svojo moč nasproti neteritorialnim entitetam, kot so multinacionalne družbe, transnacionalna družbena gibanja in mednarodne organizacije. K temu je treba po številnih revolucijah znotraj držav – zadnji primer je arabska pomlad – nujno dodati vlogi plemen in religije, ki presegata ozemlje neke države, spodkopavata pa tudi ostale kriterije države (spoštovanje državne oblasti in razdeljenost naroda/plemen).

⁷ Prvi in najpomembnejši namen in cilj sistema kolektivne varnosti je ohranjanje in vzdrževanje mednarodnega reda in miru (preambula in 1. poglavje UL ZN), najprej z mirnimi in nato z vojaškimi sredstvi reševanja sporov. V primeru krize v Libiji, ki jo mednarodna skupnost uvršča v t. i. regijo MENA (*Middle East and North Africa*), je sistem kolektivne varnosti OZN poskušal popolnoma slediti definiciji, ki jo je leta 1964 podal Schwarzenberger (1964: 378–379): "Kolektivna varnost je mehantizem za skupno akcijo z namenom preprečiti ali odvrniti kakršenkoli napad proti oblikovanemu mednarodnemu redu."

⁸ Koncept upravljanja varnosti je utemeljen na predpostavki, da se sodobna država v okoliščinah kompleksnega ogrožanja usmerja k sodelovanju tako z drugimi državami kot tudi z nedržavnimi subjekti mednarodnih odnosov (mednarodne organizacije, multinacionalna podjetja, nevladne organizacije, interesne skupine iz nastajajoče globalne družbe itd.). Omenjeni koncept temelji na treh temeljnih predpostavkah: 1) najpomembnejša varnostna grožnja danes ni več vojna med državami, ampak so to druge grožnje: terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, organizirani kriminal itd.; 2) kompleksnost današnjih varnostnih groženj je največji izziv nacionalnim državam; 3) norma o državnem monopolu pri uporabi sile postane v okviru razprav o stroških in koristih zagotavljanja varnosti vprašljiva (Krahman, 2005: 22–23).

Analiza vzrokov, ki so pripeljali tako do arabske pomladi kot revolucije in kasneje državljanske vojne v Libiji, je pokazala, da Gadafijev politični režim ni izvedel primernih ukrepov za ustavitev napetosti v državi, ampak je dejansko sam s svojim represivnim delovanjem in neuspešnim reševanjem notranjih ekonomsko-socialnih, političnih ter drugih izzivov in problemov ustvaril razmere za uporabo Sklepnega dokumenta svetovnega vrha Generalne skupščine OZN iz leta 2005, kjer je bil sprejet koncept odgovornost zaščititi (Generalna skupščina ZN, 2005).

Sredstva mirnega reševanja sporov niso obrodila sadov. Pogajanja oziroma mirovna pogajanja je v vsem času reševanja krize uporabilo več mednarodnih akterjev. Med drugim so obsegala prekinitev ognja in premirje. 18. marca 2011 je Gadafi sicer sprejel ponujeno premirje, vendar je obljubo kmalu prelomil in režimske sile so nadaljevale z nasiljem. V začetku aprila 2011 so uporniki ponudili premirje, ki je vključevalo umik režimskih sil okrog mest in v samih mestih, ki so jih nadzorovali uporniki. Gadafi ponujenega premirja ni sprejel. Sredi aprila 2011 se je srečal z voditelji Afriške unije (AU), kjer je sprejel načrt za mir. Tokrat načrta niso sprejeli uporniki, saj naj bi bil neobvezujoč in ni vključeval Gadafijevega odstopa (Prašnikar, 2014: 76). V primeru Libije je bila kot sredstvo mirnega reševanja spora uporabljena tudi preiskava. Ustanovljena je bila namreč Mednarodna preiskovalna komisija za Libijo (*International Commission of Inquiry on Libya*), ki jo je ustanovil Svet Združenih narodov za človekove pravice 25. februarja 2011 in ji dal mandat, da preišče vse zločine in kršitve mednarodnega humanitarnega prava v Libiji, oblikuje dejstva in definira okoliščine teh kršitev ter – kjer je mogoče – identificira odgovorne za zločine.⁹ V Libiji so akterji poskusili tudi z mediacijo, konkretno je šlo za venezuelskega predsednika Huga Chaveza in Rusko federacijo. Mediacija s strani Rusije je potekala tudi ves čas, ko je intervencija že bila odobrena (v mesecu maju in juniju 2011). Neuspešna pri mediaciji je bila tudi Turčija (ki je svojo mediacijo začela že v času vojaškega posredovanja zveze NATO), obe strani je označila za nefleksibilni, saj sta vztrajali pri svojih zahtevah (Seibert, 2011). V Libiji je mednarodna skupnost uporabila tudi t. i. pametne ali usmerjene sankcije.¹⁰ Te sankcije obsegajo območje prepovedi poletov, prepoved potovanj vidnim

⁹ Mednarodna preiskovalna komisija za Libijo je leta 2012 objavila svoje poročilo, v katerem je zapisala, da so Gadafijeve režimske sile zagrešile hudodelstva zoper človečnost in vojna hudodelstva, kar vključuje umore, prisilne selitve, trpinčenje, mučenje, spolne zločine in nediskriminatorne napade na civiliste. Zločini, ki so jih izvedli uporniki, pa so bili: nezakoniti poboji civilistov, napadi na določene skupnosti, ropanje, nezakonite aretacije. Za poročanje o morebitnih zločinih zaradi napadov Nata ni bilo dovolj dokazov (Svet ZN za človekove pravice, 2012).

¹⁰ Pametne sankcije so definirane kot usmerjene in selektivne sankcije, katerih cilj je kar najbolj zmanjšati neželene posledice uvedbe sankcij in se tako izogniti negativnim humanitarnim učinkom. Pri teh sankcijah gre za izvajanje pritiska in uvedbo prisilnih ukrepov zoper tiste akterje, ki so odgovorni za kršenje mednarodnih norm, ali sankcioniranje specifičnih dejavnosti, ki so izjemnega pomena za

članom režima, posebej pa družini in samemu Gadafiju, ter embargo na uvoz orožja.

Potem ko je kazalo, da krize v Libiji ne bo mogoče reševati z mirnimi sredstvi, se je OZN zatekel k ukrepom v okviru VII. poglavja UL. VS je sprejel dve resoluciji, ki temeljita na VII. poglavju, torej na prisilnih instrumentih, in ju uporabil za reševanje krize v Libiji. S prvo (S/RES/1970), ki je bila soglasno sprejeta 26. februarja 2011, je VS zahteval zaustavitev nasilja, državi naložil embargo orožja, omejitve potovanj in zamrznil finančna sredstva vidnim članom režima Moamerja el Gadafija. Poleg tega je reševanje in obravnavo krize v Libiji predložil Mednarodnemu kazenskemu sodišču (MKS).¹¹ Sprejeta resolucija temelji na 41. členu VII. poglavja UL (torej spada že med prisilna sredstva oz. instrumente reševanja sporov, ki obsegajo nevojaška sredstva). V resoluciji 1970 so libijsko državno vodstvo spomnili na njihovo odgovornost zaščititi lastno prebivalstvo,¹² obsodili nasilje in uporabo sile proti civilistom ter opozorili, da lahko zločini prerastejo v zločine proti človeštvu, in na hude težave beguncev. Z resolucijo se je vzpostavil Svet za nadzor sankcij.

Članice VS so zapisale, da je ta resolucija pomemben korak k dejanski potrditvi načela odgovornosti držav, da zaščitijo svoje prebivalce. Generalni sekretar OZN Ban Ki Mun pa je izrazil zadovoljstvo, da je prišlo do enotne volje skupnosti, ki je soglasno sprejela resolucijo, hkrati pa izpostavil tudi možnost, da bo morda treba uporabiti tudi bolj prisilne instrumente OZN za reševanja krize (Bin Talal in Schwarz, 2013).

Nasilje se je v Libiji nadaljevalo kljub sprejeti resoluciji in ukrepom VS. Ta je obžaloval, da libijske oblasti niso upoštevale resolucije 1970, in izrazil skrb zaradi naraščajočega nasilja in civilnih žrtev. Ustanovljen je bil Visoki odbor za Libijo (*High-level Committee on Libya*, ustanovil ga je AU), ki je zahteval še odločnejše ukrepanje regionalne in mednarodne skupnosti; Arabska liga je zahtevala vzpostavitev območja prepovedi letenja; generalni sekretar OZN je ponovil zahteve po prekinitvi nasilja v Libiji; vse to in nove grožnje libijskega diktatorja Gadafija so pogojevali sprejetje nove resolucije

izvajanje napačnih politik (tistih, ki so kršitelji mednarodne norme) in so izjemnega pomena za odgovorne akterje (Cortright in Lopez, 2002: 1).

¹¹ Resolucija 1970 je šele druga resolucija VS, ki vključuje preiskavo MKS. Prvič jo je vključevala v primeru Darfurja leta 2005. Razlike med Libijo in Darfurjem so: enotnost odločitve (vseh 15 članic VS je glasovalo za resolucijo 1970) in hitrost, s katero se je VS obrnil na MKS; resolucija v primeru Libije je bila sprejeta zgolj dva tedna po začetku krize, medtem ko sta bili v primeru Darfurja potrebni več kot dve leti. Kljub temu, da je pri sprejemanju odločitev o resoluciji 1970 sodelovalo pet držav, ki niso ratificirale Rimskega statuta (ZDA, Kitajska, Rusija, Indija in Libanon), so vse glasovale za (Giffkins in Dunne, 2011).

¹² "/Recalling the Libyan authorities' responsibility to protect its population" – libijske oblasti morajo spoštovati človekove pravice, mednarodno humanitarno pravo in dovoliti nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic. Poleg tega mednarodna skupnost zahteva, da se omogoči humanitarna pomoč in umaknejo omejitve medijem.

VS 17. marca 2011 ((S/RES/1973)), s katero so razširili avtorizacijo držav članic na celotno VII. poglavje UL ZN. Po sprejetju te resolucije je Gadafi razglasil premirje, istočasno pa nadaljeval z nasiljem in obstreljevanjem mest Misrata in Adždabija.

Resolucija 1973 je bila sprejeta z 10 glasovi za in 5 vzdržanimi (Rusija, Kitajska, Nemčija, Brazilija in Indija).¹³ S tem je bila mednarodni skupnosti dana legalna možnost, da ukrepa (nacionalno ali prek regionalnih organizacij in dogovorov) in uporabi vsa potrebna sredstva s ciljem zaščite civilnega prebivalstva v Libiji.¹⁴ V tem okviru je koalicija držav 19. marca 2011 pričela z vojaško operacijo v Libiji.¹⁵ Zavezništvo NATO je 23. marca 2011 prevzelo celotni nadzor nad embargom orožja (operacija je bila poimenovana Združeni zaščitnik – *Unified Protector*). Po prvih zračnih napadih, ki jih je izvajal NATO in z njimi preprečil najhujšo neposredno nevarnost poboja civilnega prebivalstva, s katerim je odkrito grozil Gadafi, so sile zveze NATO kasneje izvajale več kot samo opazovalno in omejeno operacijo. Ocena NATO je bila, da se bo le s podpiranjem upornikov lahko dosegla sprememba političnega režima, ki je bila predpogoj za zaščito libijskega civilnega prebivalstva. To pa je za nekatere pomenilo prekoračitev mandata resolucije (Evans, 2011). Resolucija 1973 je vzpostavila območje prepovedi letenja, kar je redek ukrep za VS; v preteklosti je ta ukrep uporabil v Iraku leta 1991 in v Bosni leta 1992. Kljub temu pa je resolucija 1973 edini primer, ko je bilo območje prepovedi letenja vzpostavljeno s ciljem zaščititi civilno prebivalstvo (Gifkins in Dunne, 2011).¹⁶ V resoluciji 1973 je uporabljena zveza “za zaščito civilistov in območij, poseljenih s civilnim prebivalstvom” (*civilian populated areas*), izpuščena pa je beseda “neposredno” (*imminent*). To pomeni, da so zajeta tudi tista območja, ki lahko presegajo območja, kjer so civilisti v neposredni nevarnosti (Schmitt, 2011: 56). Tukaj daje resolucija dokaj širok mandat, ki ga je NATO kasneje izkoristil. Drugi poudarek široke

¹³ Med letoma 2000 in 2010 je bilo 91 odstotkov vseh resolucij VS sprejetih s pritrdilnim glasom vseh 15 članic. Tretjina članic VS se je vzdržala glasovanja pri resoluciji 1973, kar poudarja kontroverzno naravo te odločitve. Bolj pomembno je dejstvo, katere članice so se vzdržale – Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Nemčija –, kar pomeni, npr., da večina držav BRICS (med njimi dve s pravico veta) ni potrdila pripravljenosti na to misijo (Gifkins in Dunne, 2011).

¹⁴ Resolucija 1973 vključuje: 1) premirje in takojšnjo ustavitev spopadov; 2) območje prepovedi letenja nad libijskim zračnim prostorom; 3) avtorizacijo sprejetja vseh potrebnih ukrepov za zaščito civilnega prebivalstva (koncept odgovornost zaščititi); 4) okrepitev nadzora nad embargom orožja; 5) prepoved letalskih poletov proti Libiji; 6) razširitev prepovedi potovanja in zamrznitve premoženja določenim libijskim pomembnim osebam in skupinam; 7) vzpostavitev skupine strokovnjakov, ki bo nadzirala in širila uresničevanje vseh naštetih sankcij.

¹⁵ Države, ki so začele vojaško operacijo v Libiji, so bile, poleg Velike Britanije, ZDA, Francije in Kanade, še Belgija, Danska, Italija, Norveška, Katar in Španija; ta koalicija se je 31. marca 2011 razširila na 17 držav (NATO, 2012).

¹⁶ V Bosni in Hercegovini je bilo območje prepovedi letenja vzpostavljeno s ciljem omogočiti dostop za humanitarno pomoč, za Irak pa natančen namen vzpostavitve območja prepovedi letenja ni zapisan.

interpretacije resolucije se nanaša na naslednje: edina odgovornost, ki je zapisana, je zahteva, da libijska oblast (torej voditelj Gadafi) izpolni svoje dolžnosti, ki jih ima na podlagi mednarodnega prava, in z vsemi razpoložljivimi sredstvi zaščiti civilno prebivalstvo. V nobeni od sprejetih resolucij VS v zvezi z Libijo pa ni zapisa, da ima mednarodna skupnost odgovornost in dolžnost, da zaustavi nasilje, kar bi sledilo definiciji sprejetega koncepta odgovornost zaščititi.

Vojaško posredovanje v Libiji je še enkrat ilustriralo osrednjost petih stalnih članic VS in njihov vpliv v mednarodnih odnosih, kar je mogoče razbrati v besedilu sprejetih resolucij. Brez podpore Arabske lige, Organizacije islamske konference in držav Perzijskega zaliva bi Rusija in Kitajska zagotovo uporabili pravico veta pri glasovanju o resoluciji 1973 (Bellamy, 2011: 4). Rusija in Kitajska, ki sta sicer oporekali intervenciji, sta se glasovanja o resoluciji vzdržali, domnevno zato, ker si nista predstavljali rezultata, ki bi bolj ustrezal njunim interesom v regiji MENA (Walzer, 2011).

Ocena delovanja mehanizmov in instrumentov sistema kolektivne varnosti OZN pri reševanju krize v Libiji

Primer reševanja krize v Libiji je podoben reševanju kriz v 90. letih prejšnjega stoletja.¹⁷ Mednarodna skupnost je prek OZN najprej opozarjala na kršitve človekovih pravic v določeni državi in NATO je v nekaterih primerih tudi posredoval, izvedel je vojaško intervencijo, izpolnil mandat (če je obstajala resolucija) ter po tem z vojniki zapustil krizno območje. Podobno bi se lahko reševala tudi kriza v Libiji, saj se je mandat OZN (sicer podan bolj splošno) nanašal na neposredne grožnje režima Moamerja el Gadafija.

¹⁷ Ob koncu hladne vojne, po letu 1989, so humanitarne intervencije postale zelo pogosto sredstvo reševanja sporov, saj se je v tem času povečala ogroženost držav z notranjimi konflikti zaradi želje po neodvisnosti in samostojnosti posameznih narodov. Države članice OZN so po letu 1990 ponovno oživile mehanizme kolektivne varnosti in prisilnih akcij, in sicer zaradi hudih medetničnih spopadov na območju nekdanje Jugoslavije in genocida v Ruandi, preganjanja in nasilja nad Kurdi v Iraku ter državljanske vojne in humanitarne katastrofe v Somaliji. To je spodbudilo veliko razprav o humanitarni intervenciji (Grizold, 2005: 31). V primeru uporabe oz. neuporabe humanitarnih intervencij v Iraku (kjer je VS priznal, da ima represija znotraj držav lahko hude posledice, ki lahko ogrozijo mednarodni mir in varnost), Somaliji (prvi primer, ko je VS autoriziral intervencijo na podlagi VII. poglavja UL na humanitarnih temeljih), Ruandi (tako pri Iraku kot Somaliji je bil vpliv medijev bistven za interveniranje zahodnih držav, v Ruandi pa takšnega pritiska s strani medijev, da bi takratna Clintonova administracija ukrepala, ni bilo in ni prišlo do interveniranja) in na Kosovu (primer humanitarne intervencije brez soglasja VS, razlogi za intervencijo so bili humanitarni) so izpostavljeni bistveni vidiki, ki so pomembni za nadaljnji razvoj interveniranja mednarodne skupnosti za zaščito človeških življenj. Največja pomanjkljivost, na katero se je nanašalo največ kritik v času intervencij na Kosovu, v Somaliji in drugod po koncu hladne vojne, je bila enostranska uporaba sile. To je bila tista vrzel v humanitarnih intervencijah, ki se jo je poskušalo zapolniti s sprejetim konceptom odgovornost zaščititi (Chesterman, 2001; Reisman, 1993; Rieff, 1999; Prašnikar, 2014: 39–42).

V primeru reševanja krize v Libiji je mednarodna skupnost prek OZN poskušala slediti konceptu odgovornost zaščititi po izvorni definiciji koncepta, ki jo je podala Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost (*International Commission for Intervention and State Sovereignty* – ICISS), ter pomagati državi tudi pri pokonfliktni obnovi. 16. septembra 2011 je bila z resolucijo S/RES/2009 (2011) oblikovana Misija OZN v Libiji (*United Nations Support Mission in Libya* – UNSMIL), s ciljem pomagati libijskim oblastem pri definiranju in uresničevanju nacionalnih potreb in prioritet v Libiji.¹⁸

Mednarodna skupnost tako poskuša pomagati pri izgradnji države tudi s to misijo (ki je še vedno neuspešna), saj enako kot Irak tudi Libija po državljanski vojni in posredovanju zahodnih sil potrebuje organizirano državo. Uspešna tranzicija je odvisna od dejavnikov, ki v Libiji še vedno kritično manjkajo: od vzpostavitve institucionalnega okvira države, zagotovitve političnega in strokovnega kadra za uspešno vodenje države do delovanja aktivne civilne družbe in zagotavljanja ustrezne stopnje kohezivnosti družbe. Sklenemo lahko, da je bilo reševanje krize v Libiji zelo podobno reševanju kriz znotraj držav s humanitarno intervencijo.¹⁹ Primer reševanja krize v Libiji s tega vidika je primer uporabe koncepta odgovornost zaščititi (po definiciji iz Sklepnega dokumenta svetovnega vrha OZN iz leta 2005), ki ne predvideva pomoči državi po končanem konfliktu, kar predstavlja t. i. tretji steber koncepta odgovornost zaščititi ICISS.

Pri preoblikovanju mednarodnega varnostnega sistema s ciljem, da bi deloval po načelih in s cilji, ki so zapisani v UL, se tudi za libijsko krizo odkriva, da je bila žrtev interesov posameznih močnejših subjektov v mednarodni skupnosti.²⁰ Kako bi mednarodna skupnost v okviru sistema

¹⁸ Naloga misije OZN v Libiji je s strateškimi in tehničnimi nasveti pomagati, kjer je potrebno, in podpirati libijski trud na naslednjih petih glavnih področjih: uresničevanje procesa demokratične tranzicije, širjenje vladavine prava in nadziranje zaščite človekovih pravic, obnovitev varnostnega sektorja, boj proti nedovoljenemu širjenju orožja in spremljajoče opreme ter koordiniranje mednarodne pomoči in vzpostavitve institucionalnega okvira države. V začetku je bila misija oblikovana za obdobje treh mesecev, kasneje pa večkrat podaljšana. Prvič je bila podaljšana za tri mesece (Resolucija S/RES/2022 (2011)), kasneje pa je bila z resolucijo S/RES/2040 (2012) podaljšana še za 12 mesecev. Nazadnje, 14. marca 2014, so misiji z resolucijo S/RES/2144 podaljšali mandat še za nadaljnjih 12 mesecev.

¹⁹ Po koncu hladne vojne je državam skupno, da ne kritizirajo humanitarne intervencije kot nelegitimne, ampak iščejo kriterije, s katerimi bi legitimizirale njeno uporabo. Knudsen (1999: 313–16) piše, da ponovna obuditev humanitarne intervencije ni nasprotovanje in zavrnitev tradicionalnih načel sistema kolektivne varnosti in načel, ki jih poudarja UL, ampak nova razlaga določil VII. poglavja. VS je samovoljno razširil mandat v primeru intervencij v Iraku, Somaliji in na Haitiju, vse na podlagi grožnje miru in varnosti, ter odobril ukrepanje na podlagi 39. člena UL, ki ga ravno tako tolmači zelo na splošno, tako da predstavi notranjo humanitarno krizo, ki nima jasne grožnje varnosti za sosednje države, kot grožnjo, ki zahteva ukrepanje. Podobno je bilo v primeru Libije. Edina grožnja regionalni in mednarodni varnosti je bila omemba beguncev, ki bi prehajali v sosednje države, in kršitve človekovih pravic.

²⁰ Pri reševanju krize v Libiji so se subjekti mednarodnih odnosov odzivali na dva načina: 1) z odkritim podpiranjem uporabe vseh razpoložljivih sredstev reševanja konfliktov (tako mirnih kot prisilnih – vojaških sredstev) in 2) s podporo samo mirnim sredstvom reševanja sporov in kasneje s kritičnim odno-

kolektivne varnosti lahko izboljšala in okrepila instrumente odzivanja na grožnje mednarodnemu miru in varnosti, so se spraševali kasnejši akterji, ki so kritično ocenjevali odzivanje mednarodne skupnosti na reševanje krize v Libiji. Po končani vojaški intervenciji na temelju koncepta odgovornost zaščititi so bile podane različne pobude po oblikovanju nadgradnje/preoblikovanja sprejetega koncepta odgovornost zaščititi: odgovornost med zaščito (*Responsibility while Protecting*), ki jo je opredelila in predlagala Brazilija, Kitajska je predlagala odgovorno zaščito (*Responsible Protection*), Rusija pa je potrdila oba predloga in tako nadaljevala z diskusijo o novi definiciji koncepta odgovornost zaščititi. Vsi predlogi pa so sledili prvotno zasnovani definiciji odgovornosti zaščititi, kot jo je podal ICISS leta 2001 (Grizold in Prašnikar, 2015: 66–68). Omenjeni poskusi gredo v smeri iskanja in preoblikovanja sistema kolektivne varnosti, ki išče nove norme in načine odzivanja na sodobne izzive varnosti.

Razmere v Libiji danes in (ne)uspešnost sistema kolektivne varnosti OZN pri reševanju krize v Libiji

Ameriški predsednik je avgusta leta 2014 v enem od intervjujev priznal svojo edino napako oziroma – kot se je izrazil – lekcijo s hudimi posledicami, namreč sodelovanje ZDA v koaliciji, ki je strmoglavila libijskega diktatorja Moamerja el Gadafija.²¹ Z vidika delovanja OZN v prihodnosti je zlasti pomenljiv sklepni del tega dela intervjuja, kjer si ameriški predsednik zastavlja vprašanje o uporabi vojaških intervencij pri reševanju mednarodnih kriz v prihodnje: “Ali naj interveniramo vojaško? Ali imamo odgovor za dan, ki bo sledil?”²² (Friedman, 2014). Odgovor je jasno zapisan v definiciji koncepta

som do posredovanja Nata (Grizold in Prašnikar, 2015). Kljub različnim pristopom k reševanju sporov pa predstavlja reševanje krize v Libiji jasno izjemo, ko so vse stalne članice VS šle prek svojih nacionalnih interesov in dejansko ustavile neposredne grožnje libijskega diktatorja Moamerja el Gadafija. V drugo omenjeno skupino subjektov mednarodnih odnosov, ki so podpirali le mirna sredstva reševanja sporov, spadajo naslednje države (stalne in nestalne članice VS): Rusija, Kitajska, Nemčija, Brazilija, Indija ter mednarodni organizaciji: Organizacija islamske konference in AU. Strah teh držav pred razširitvijo konflikta na območje širše regije odkriva stališče nemške politike: “Vidimo veliko tveganje, vojaška intervencija v Libiji lahko vpliva na morebitno razširitev krize na območje širše regije” (Miskimmon, 2012: 393). Največ kritik, poleg vojaške intervencije Nata, je bila deležna Evropska unija in njena skupna obrambna in varnostna politika ter sosedska politika, ki je edini konsenz dosegla pri finančnih sankcijah, ki so jih naložili nekdanjim pripadnikom libijskega režima (Wouters in De Man, 2013: 388; Edward, 2013; Menon, 2011).

²¹ “Predstavil vam bom lekcijo, ki sem se je naučil in ima posledice še danes. To je naše sodelovanje v koaliciji, ki je strmoglavila Gadafija v Libiji” (izvirno besedilo: “I’ll give you an example of a lesson I had to learn that still has ramifications to this days ... And that is our participation in the coalition that overthrew Qaddafi in Libya. I absolutely believed that it was the right thing to do ... Had we not intervened, it’s likely that Libya would be Syria ... And so there would be more death, more disruption, more destruction.”) (Friedman, 2014).

²² “Res pa je tudi, da smo skupaj z evropskimi partnerji očitno podcenjevali posledice tega dejanja. /.../ To je lekcija, zaradi katere se sedaj sprašujem: Ali naj vojaško interveniramo? Ali imamo odgovor za dan,

odgovornost zaščititi, pri oblikovanju in sprejemanju katerega pa so bile ZDA kritične glede sprejemanja kriterijev uporabe sile (Evans, 2008). Vprašanje ni novo, položaj, s katerega je bilo postavljeno, pa kaže, da je delovanje, predvsem pa učinkovitost današnjega sistema kolektivne varnosti vprašljivo.

Dejstvo je, da so interesi posameznih držav, tako zahodnih držav kot držav regije MENA, vplivali na potek reševanja krize v Libiji. Na podlagi analize posameznih vzrokov, ki so vplivali na izbruh krize v Libiji in njeno reševanje, se je izkazalo, da je bil (skriti) interes posredovanja mednarodne skupnosti prek OZN sprememba političnega režima v Libiji in nadzor nad libijsko nafto. Analiza pokonfliktne obnove pa odkriva pomanjkanje interesa držav, da bi uspešno izpeljale zadnji steber koncepta odgovornost zaščititi – odgovornost obnoviti (po definiciji ICISS), na kar je opozoril tudi ameriški predsednik v omenjenem intervjuju. Današnje razmere v Libiji dokazujejo, da je mednarodna skupnost prek OZN po končani prvi fazi reševanja krize v Libiji (vojaška intervencija zveze NATO) premalo aktivna pri izvajanju mandata misije OZN v Libiji (UNSMIL), kar je mogoče pripisati pomanjkanju politične volje in interesa mednarodne skupnosti. Poleg tega je postrevolucionarna tranzicija v Libiji popolnoma podvržena državljanski vojni in razširitvi t. i. Islamske države v Libiji. UNSMIL je bil doslej neuspešen (Engel, 2015: 1), saj se pri vzpostavitvi varnostnega sistema, demobilizaciji mladih borcev, ki so bili vključeni v revolucionarno nasilje, ter pri krepitvi regularne vojske in policije srečuje z zapuščino institucionalne praznine, birokratsko nemočjo, nezaupanjem in pomanjkanjem zmogljivosti libijskih varnostnih institucij, ki so bile zaščitni znak Gadafijevega vladanja (Wehrey, 2013: 24). Kljub temu se mednarodna skupnost očitno zaveda pomena pokonfliktne obnove za ponovno vzpostavitev stabilne in delujoče države v Libiji.²³

Resolucija 1973 je pravni temelj za intervencijo mednarodne skupnosti v Libiji, iz katere izhajata naslednja poudarka, pomembna za mednarodno pravo: 1) resolucija je zapisana zelo splošno, kar je omogočilo njeno zelo široko interpretacijo; in 2) gre za prvo (ne)uspešno uporabo koncepta odgovornost zaščititi. Zapisana poudarka, ki bosta razdelana v nadaljevanju, vplivata na obstoječi sistem kolektivne varnosti in sta sporočilo mednarodni skupnosti glede nadaljnje odzivanja na znotrajdržavne krize.

ki bo sledil?" (celotno besedilo v angl.: "But what is also true is that I think we [and] our European partners underestimated the need to come in full force if you're going to do this. Then it's the day after Qaddafi is gone, when everybody is feeling good and everybody is holding up posters saying, 'Thank you, America.' At that moment, there has to be a much more aggressive effort to rebuild societies that didn't have any civic traditions ... So that's a lesson that I now apply every time I ask the question, 'Should we intervene, militarily? Do we have an answer [for] the day after?") (Friedman, 2014).

²³ Predsednik Evropskega sveta Herman Van Rompuy je tako po končani vojaški intervenciji izjavil, da je "odgovornost pomagati novi Libiji s politično tranzicijo, spravo, obnovo celotne države" (Generalna skupščina, 2011).

Prvi poudarek, ki se nanaša na "splošnost" vsebine resolucije 1973, se nanaša na zapis, kjer resolucija obsoja dejanja režima Moamerja el Gadafija, ki predstavljajo "grožnjo mednarodnemu miru in varnosti", hkrati pa sta v resoluciji navedena le dva razloga, ki predstavljata "mednarodno" dimenzijo grožnje varnosti: čezmejni begunci in kršitve človekovih pravic. S tem resolucija definira grožnje na mednarodni ravni, hkrati pa izloča morebitno ogrožanje širše regije, ki bi jo lahko kriza prizadela, in grožnje regionalnim varnostnim interesom, ki niso zapisane v nobenem delu resolucije. Razlog vojaške intervencije je bil preprečitev neposredne humanitarne krize in preprečitev nadaljnjih oboroženih napadov na civiliste.²⁴ *Raison d'être* intervencije je bil tako izključno humanitarni, zato bi se morala vojaška intervencija končati, ko je bila humanitarna katastrofa preprečena. Potek intervencije pa je nakazal, da je bil njen globlji cilj sprememba političnega režima v Libiji. Vzpostavitev demokratičnega režima v Libiji je bil glavni cilj, ki je bil uresničljiv prek intervencije (Clinton, 2011).

Naslednji poudarek se nanaša na koncept odgovornost zaščititi. VS je reševanje krize v Libiji v resolucijah 1970 in 1973 utemeljil na konceptu odgovornost zaščititi, vendar ne kot na pravnem temelju, ampak je bil koncept odgovornost zaščititi uporabljen kot vodilno načelo/motiv. Ta koncept naj bi se uporabilo le za najhujše zločine: genocid, vojne zločine, etnično čiščenje in zločine proti človečnosti (definicija, ki je bila sprejeta na svetovnem vrhu Generalne skupščine leta 2005). Resolucija 1973 pa ne navaja nobenega od teh zločinov, ampak se nanaša na "velike in sistematčne kršitve človekovih pravic". Prav tako ne omenja nobenih "previdnostnih načel", ki so sicer natančno definirana v prvotni definiciji koncepta ICISS in katerih namen je preprečitev zlorabe koncepta. Zaradi teh pomanjkljivosti sta bili do resolucije zadržani tako Rusija kot Kitajska.

Vse omenjeno je v Libiji po odzivu mednarodne skupnosti na krizo pustilo posledice. Po vojaški intervenciji (utemeljeni na konceptu odgovornost zaščititi) je Libija v slabšem stanju, kot je bila pred posredovanjem. Tri leta po končani vojaški intervenciji je država v stanju propadle države. Obvladujejo jo različne milice, poleg njih pa še t. i. Islamska država, ki ji je uspelo pridobiti dokajšnjo podporo prebivalstva v državi. Mednarodno priznana vlada v Libiji, ki sicer učinkovito obvladuje le del države, sodeluje v boju proti terorizmu in ekstremnim islamskim skupinam. Za libijsko državo je ključnega pomena, da bi uspela zavarovati naftna črpališča, saj je izvoz nafte prvi in najpomembnejši dohodek države. Nujna je obnova varnostnega sektorja, posebej vojaško-obrambne strukture. Libija je po vojaški

²⁴ "Avtorizira države članice, ki so obvestile generalnega sekretarja, ter ki delujejo nacionalno ali prek regionalnih organizacij in dogovorov in v sodelovanju z generalnim sekretarjem, da uporabijo vsa potrebna sredstva, ne glede na 9. odstavek resolucije 1970 (2011), da zaščitijo civiliste in s civilisti naseljena območja, ki jim grozi nevarnost napadov Libijske arabske džamaharije" (S/RES/1973 (2011)).

intervenciji postala odkrita grožnja regionalni in mednarodni varnosti; kaos v državi ogroža celotno regijo MENA. UNSMIL ima izjemno težko nalogo pripraviti sprte strani, da bodo pripravljene na pogajanja, do takrat pa bo Libija veljala za propadlo državo.²⁵ Glede na vse to je mogoče trditi, da postaja obdobje po vojaški intervenciji v Libiji še bolj nevarno za širšo mednarodno skupnost, ki se danes ukvarja s Sirijo, Irakom in Ukrajino, reševanje libijske krize pa je "prepustila" UNSMIL in njegovim poskusom doseganja pogajanj med sprtimi stranmi v Libiji.

Pomen reševanja krize v Libiji za politiko mednarodnega prava

V nadaljevanju bomo poskušali odgovoriti na naslednje vprašanje: kakšen pomen ima primer reševanja krize v Libiji za mednarodno pravo v luči koncepta državne suverenosti in pravice do demokracije?

V obdobju po napadih 11. septembra 2001 se je mednarodno pravo, ki se nanaša na mednarodni mir in varnost, soočalo z resno krizo. Stopiti je moralo korak vstran in se umakniti temeljnim nacionalnim političnim ciljem ZDA (boj proti terorizmu in kaznovanje teroristov). Pojavljala so se poročila o številnih mučenjih, prišlo je do vzpostavitve vojaških zaporov, do vojaških posredovanj in napadov brez pravne podlage. Intervencija v Libiji pa pomeni za mednarodno pravo prelomno točko, ko se je mednarodna skupnost po več kot desetletju ponovno obrnila na mednarodno pravo. Zahodna koalicija je sprejela pravno osnovo za intervencijo v Libiji z že omenjeno resolucijo VS 1973 leta 2011. S tem se je ponovno vzpostavil jezik humanitarizma in zaščite človekovih pravic. Kljub temu pa reševanje libijske krize za mednarodno pravo predstavlja tudi nekatere omejitve: 1) uspeh reševanja krize v Libiji velja izključno za sprejetje in zapis resolucije 1973, saj je njena uresničitev izzvala številne kritike;²⁶ 2) poleg tega, da je uspešno

²⁵ Trenutno je v Libiji oblast razdeljena med dve strani: vlado, ki ima sedež v Tobruku in izhaja iz nedavno izvoljenega predstavniškega telesa (House of Representatives (HOR), ki ima Libijsko nacionalno vojsko pod vodstvom generala Khalifa Haftarja. Na drugi strani pa je vlada s sedežem v Tripoliju, imenovana Splošni nacionalni kongres (General National Congress), oblikovan kot začasni parlament po strmoglavljenju režima Moamerja el Gadafija, ki naj bi ga nadomestil izvoljeni HOR. Splošni nacionalni kongres danes predstavlja tako islamistične kot neislamistične milice, brez katerih bo nemogoče oblikovati vlado. Mednarodna skupnost to stran označuje kot nelegitimno, hkrati pa se zaveda pomena vključitve islamskih milic v vlado. Poleg omenjenih dveh strani se danes pojavlja še tretja, in sicer obalno mesto Misrata, ki je glavni vojaški in finančni podpornik Splošnega nacionalnega kongresa. Predstavniki iz Misrate so se odzvali na povabila o mirovnih pogajanjih, medtem ko prvi dve nista pripravljene na pogajanja. Pri tem je treba upoštevati, da je znotraj teh sprtih strani izjemno razvejana in številčna sestava različnih milic (Kadlec, 2015; Engel, 2015: 1–2).

²⁶ Po prvih zračnih napadih, ki jih je izvajal NATO in z njimi preprečil "masaker" v Bengaziju, je zaveznitvo kasneje izvajalo več kot samo opazovalno in omejeno operacijo. Ocena zveze NATO je bila, da bo le s podpiranjem upornikov lahko dosežena sprememba režima, s čimer se bo zaščitilo libijsko civilno prebivalstvo (Evans, 2011). Intervencija v Libiji je bila naključje med humanitarnim trpljenjem

izvedena vojaška intervencija preprečila uresničitev Gadafijeve grožnje o represalijah nad uporniki in o destabilizaciji širše regije, so posledice sicer vojaško uspešno izvedene intervencije za Libijo in širšo regijo MENA danes vidne v državljanski vojni v Libiji in v množičnih begunskih tokovih; 3) omejene posledice vojaške intervencije v Libiji so bile uporabljene za nasprotovanje sprejetju podobne resolucije o reševanju krize v Siriji. Očitno je, da samo ena resolucija ne more predstavljati prelomne točke za "rešitev" in "uspeh" ali "ponovni razcvet" mednarodnega prava. Resolucija 1973 vsebuje več odprtih vprašanj, posebej ali je bila vojaška intervencija res popolnoma utemeljena na podlagi mednarodnega prava ali ne. Pri pooblastilih VS se lahko vprašamo, *quis custodiet ipsos custodes* (kdo bo stražil stražarje?). Pri zaščiti človekovih pravic pa, ali je res manjše zlo nadomestilo večje. V nekaterih pogledih intervencija v Libiji *de facto* spominja na vojaško intervencijo v Iraku (2003) in na Kosovu, kjer ni bilo mandata VS OZN (ni bilo sprejete resolucije) in je bil v ospredju interes velike sile.

V okviru te kritične refleksije reševanja krize v Libiji je mogoče sklepati, da je primanjkovalo natančnosti in konsistentne prakse upoštevanja mednarodnega prava. Vojaška intervencija v Libiji je temeljila izključno na humanitarnih načelih in načelih spoštovanja človekovih pravic; v tem okviru so nekateri izpostavljali morebitno pravico libijskega ljudstva do demokracije, kar je bila tudi prva zahteva protestov arabske pomladi. V govorih veleposlanikov pri OZN, ki so glasovali o resoluciji 1973, se je poudarjal tudi ta moment: pravica in spoštovanje libijskega ljudstva ter podpiranje njegovih prizadevanj pri spremembi režima oz. "pravici do demokracije" (Adler-Nissen, 2014). Uveljavljanje politične in državljanske demokracije s silo pa se je vsaj v Iraku in Libiji izkazalo za uvedbo stanja, kjer so negirane temeljne človekove pravice, kot je pravica do življenja ipd., da o zrušitvi socialne države niti ne govorimo.

in nacionalnimi interesi – mešanica priložnosti in nujnosti. To ne sme biti razlog za mišljenje, da humanitarna intervencija v Libiji ni bila upravičena. Tukaj se pojavi vprašanje, zakaj se ni podobna intervencija izvedla v Siriji, Jemnu, Bahrajnu, Izraelu. James Pattison (2011, 6) piše: "Selektivni argumenti (zakaj druge ni bil uporabljen koncept odgovornost zaščititi) kažejo, da intervencija v Libiji ni bila moralno sporna, nereagirane na podobne razmere pa je moralno napačno." Zelo nenavadno pri posredovanju zveze NATO v Libiji je dejstvo, da je "svetovno javno mnenje" brez kakršnihkoli očitkov in pomislekov sprejelo odkrito vojaško agresijo proti suvereni državi. Po oceni nekaterih kritikov se Libija ni prekršila proti prav nobenemu določilu UL ZN (Prašnikar, 2014: 87). Pet članic VS OZN – Brazilija, Nemčija, Indija, Kitajska in Rusija – se je vzdržalo glasovanja o resoluciji 1973. Po koncu misije so nekatere od njih izražale nezadovoljstvo nad njo. Ko je VS autoriziral tožilca MKS, da pripravi obtožni nalog proti Gadafiju ter njegovim sodelavcem in sinovom, so kritiki izjavili, da je VS OZN s tem predhodno preprečil možnost reševanja krize s pogajanj, ki bi lahko končala konflikt z diktatorjevim odhodom v tretjo, varno državo. Kritiki so izpostavili tudi, da je vzpostavitev območja prepovedi letenja dejansko pomenila stalno bombardiranje libijskega glavnega mesta, kar je povzročilo številne civilne žrtve.

Če povzamemo, je primer reševanja krize v Libiji v luči politike mednarodnega prava pomemben v naslednjem:

1) Primer reševanja krize v Libiji kaže na novo pripravljenost mednarodne skupnosti na soočanje z državami, ki teptajo človekove pravice. Mednarodno pravo predstavlja ideje in koncepte, domneve in prepričanja držav in drugih mednarodnih subjektov, ki so v stalnem medsebojnem razmerju. Simpson (2001: 541) piše, da se lahko le države, ki spoštujejo osnovna načela mednarodnega prava (med katere šteje demokratično soglasje, človekove pravice in vladavino prava idr.), popolnoma zanesejo na mednarodno skupnost in uveljavljajo svojo suverenost v odnosu do nje. Posledično je normativna struktura notranje državne sestave predmet resnega mednarodnega nadzora oz. predpogoj za vstopanje v mednarodno skupnost kot enakopravni partner (Thielbörger, 2012: 40). Libija je bila primer države, kjer je več desetletij prihajalo do kršitev državljskih in političnih oz. demokratičnih pravic. Suverenost države je eden od temeljnih kamnov današnjega sistema kolektivne varnosti OZN, ki pa, kot piše Reisman (1984: 642), pripada ljudstvu in ne državi. Libija je indikativen primer države, ki je bila izključena iz "mednarodne skupnosti" zaradi nespoštovanja načel in ukrepov, ki jih je VS skušal vzpostaviti za ustavitev nasilja. Uporabljena sta bila dva instrumenta, prek katerih se odraža izključenost države iz mednarodne skupnosti. Prvi instrument je začasna izključenost Libije iz članstva Sveta za človekove pravice, kar je izvedla Generalna skupščina 1. marca 2011, prvič v zgodovini Sveta za človekove pravice. Ta suspenz je bil sprejet zaradi nasilja Gadafijevega režima nad mirnimi protestniki. Drugi instrument pa je uporabil VS, ko je drugič v zgodovini Mednarodnega kazenskega sodišča temu predložil, naj prouči razmere v Libiji (S/RES/1973 (2011)). Ta instrumenta nista bila naperjena le proti libijski suverenosti, ampak sta bila tudi ultimativni signal Gadafiju, da je izključen iz kroga voditeljev držav. Ta primer kaže, da je mednarodna skupnost očitno pripravljena izključiti državo in vlado, ki ne spoštuje temeljnih načel, kar se je zgodilo v primeru Libije. Libijo tako lahko označimo za prelomno točko, ko je mednarodna skupnost uspela strmoglaviti vodjo države, ki ni spoštoval temeljnih načel OZN in je zato predstavljal veliko grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Mednarodna koalicija, ki je vojaško intervenirala v Libiji, je bila dejansko uspešna pri strmoglavljenju diktatorja in spremembi političnega režima. Odgovora na vprašanje, zakaj mednarodna skupnost reagira selektivno, pa nismo dobili.

2) Ena od pomembnih posledic reševanja libijske krize in sprejema resolucije 1973 je neposredno povezana s spoštovanjem mednarodnega prava. Po napadih 11. septembra 2001, v času "vojne proti terorizmu", je bilo mednarodno pravo v veliki nevarnosti, da bo postalo samo dekorativni element (Thielbörger, 2012: 46). Resolucija 1973 je dokaz resnega poskusa mednarodnih akterjev delovati na podlagi mednarodnega prava, četudi je

bil mandat resolucije nedvomno prekoračen. Samo upamo lahko, da mednarodno pravo ni bilo znova izrabljeno zgolj kot paravan pri uresničevanju interesov velikih sil.

3) Posredovanje mednarodne skupnosti v znotrajdržavne konflikte odpira eno ključnih vprašanj takšnega posredovanja. Kako uspešno zaključiti in popraviti vso škodo, posebej pa ponovno vzpostaviti trdne državne institucije, da država po posredovanju ne bo postala propadla država? V obstoječem sistemu kolektivne varnosti OZN so najtrdnejši temelji zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti stabilne in močne države, kar bi moralo biti vodilo morebitnega posredovanja mednarodne skupnosti znotraj držav. Sodobne države bi morale zagotavljati varnost svojim državljanom na način, da spoštujejo in ne ogrožajo človekovih pravic. Zato je ponovno potreben premislek, kako državam regije MENA pomagati pri vzpostavitvi institucionalnega okvira državnosti, ki ne bo razdeljeval, ampak povezoval vse elemente sodobne države (ideje države, ozemlje, prebivalstvo, državno oblast in sposobnost države, da vstopa v odnose z drugimi državami).

Sistem kolektivne varnosti, kot ga danes zagotavljajo OZN, bo lahko še naprej predstavljal in zagotavljal ustrezen okvir za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, če se bodo prek njegovih mehanizmov uspešno izvajali ukrepi za stabilizacijo in krepitev držav (ter se bo hkrati preprečeval nastanek šibkih in propadlih držav). Vprašanje suverenosti držav tako s primerom Libije, kjer različna plemena/milice vodijo dele države, kaže, da se odzivanje mednarodne skupnosti na sodobne krize pomika korak nazaj. Namreč, v teh primerih ne gre več za vprašanje držav (z vsemi kriteriji, ki jih sodobna država po mednarodnem pravu mora izpolnjevati) in njihove suverenosti, ampak gre za vprašanje odnosa ljudstev do lastne države, do samoodločbe. Uporaba koncepta odgovornost zaščititi ima lahko zelo omejen "rok uporabe". Primer Libije je bil označen kot primer uporabe koncepta odgovornost zaščititi *sui generis*²⁷ (Prašnikar, 2014: 112). Mednarodna skupnost se mora danes ukvarjati z vprašanjem, kako se odzivati na znotrajdržavne krize z mednarodnimi razsežnostmi, kadar ni jasnih državnih oblasti (npr. Libija, Sirija, Irak itd.).

4) Protesti arabske pomladi so temeljili na želji mladih in drugih protestnikov po pravici do demokratične vlade oziroma do demokracije (*right to democracy*). Franck (1992: 61–64) je že pred več kot dvajsetimi leti predlagal nastajajočo normo demokratične vlade. Pravica do demokratične vlade

²⁷ Koncept odgovornost zaščititi je bil zasnovan kot tristebni koncept, ki je predvideval preprečevanje krize, odzivanje/reagirane na krizo in pokonfliktno obnovo (definicija ICISS, 2001), medtem ko je mednarodna skupnost sprejela konsenzualno rešitev, ki ne predvideva pokonfliktne obnove. Trditev, da je primer reševanja krize v Libiji primer reševanja krize na podlagi koncepta odgovornost zaščititi *sui generis*, se tako nanaša le na sprejeto definicijo koncepta s svetovnega vrha GS OZN 2005, saj pokonfliktna obnova zaenkrat ni uspešna.

je po njegovem vsebovana in institucionalizirana med široko sprejetimi in ratificiranimi človekovimi pravicami. Članstvo v mednarodni skupnosti pa je utemeljeno v legitimnosti državne avtoritete, avtoritete, ki izhaja iz pravice ljudstev do samoodločbe. Pri sprejemanju resolucij VS OZN so veleposlaniki nekaterih držav opozarjali, da je libijska oblast izgubila vso legitimnost in da se mora konflikt v Libiji rešiti z upoštevanjem želja libijskega ljudstva, ki je zahtevalo demokratično vlado.²⁸ Resolucija 1973 bi z ozirom na te pobude in izjave veleposlanikov lahko pomenila korak naprej pri razvoju pravice do demokracije, vendar pet velesil (Rusija, Kitajska, Brazilija, Indija in Nemčija) ni podprlo ne pobude ne sprejete resolucije, saj so se glasovanja vzdržale. Dejansko se brez soglasja, pozitivnega mnenja ključnih akterjev mednarodnih odnosov ne more potrditi ali sprejeti nobena nova norma.

Sklepi

Iz analize delovanja sistema kolektivne varnosti pri reševanju krize v Libiji izpostavljam naslednja spoznanja:

1. Znotrajdržavni konflikti predstavljajo v novem varnostnem okolju največjo grožnjo mednarodni varnosti in so izziv obstoječemu sistemu kolektivne varnosti OZN, ki utemeljuje svoje delovanje na dveh še vedno prevladujočih normah mednarodnih odnosov: suverenosti držav in nevmešavanju v njihove notranje zadeve. Zavezanost OZN k spoštovanju teh norm pomeni, da omejevanje groženj le na območje znotrajdržavnega oboroženega konflikta do neke mere presega pristojnosti VS. Kljub temu pa je jasno, da konflikti znotraj držav v današnjem globaliziranem svetu ne morejo biti neodvisni in omejeni na državne meje. OZN, posebej pa VS, se tako od konca hladne vojne večinoma ukvarja z znotrajdržavnimi konflikti, ki imajo mednarodne varnostne razsežnosti (t. i. *spillover* učinek). Revolucije na območju regije MENA so se začele zaradi želje mladih po spremembi, po večji svobodi in spoštovanju človekovih pravic. Mladi, izobraženi in informirani o dogajanju po svetu, so svoje države "prerasli" in mnogi iščejo svoje priložnosti v Evropi. Kakorkoli že, stabilne države so predpogoj za zagotavljanje notranjega reda, varnosti in zaščite človekovih pravic; v tem smislu je okrepitev institucionalnega okvira države edino zagotovilo za ohranjanje tako nacionalne, regionalne kot mednarodne varnosti in miru. Kot posledica je podpora pri obnovi državnih institucij postala ena glavnih nalog sodobnih večdimenzionalnih mirovnih operacij, kar je vidno tudi pri (zaenkrat neuspešni) misiji UNSMIL.

²⁸ To zahtevo je podal veleposlanik Južne Afrike pri OZN, podobno tudi veleposlanik iz Brazilije, ki je poudaril zahtevo Libijcev po boljši vladi in večji politični participaciji.

2. V obdobju po koncu hladne vojne je VS v razlagah svojih resolucij, s katerimi naj bi se zagotovila mednarodni mir in varnost, pojasnjeval svoje delovanje in ukrepanje z naslednjimi argumenti: 1) gre za sprejemanje novih načinov delovanja in odzivanja, 2) gre za začasne ukrepe, 3) zaradi izjemnih in ekstremnih okoliščin, 4) z določenim časovnim mandatom, 5) široko politično podporo države, regionalno in mednarodno podporo; poudarjal je, 6) da njegove odločitve ne bodo trajne in 7) da bodo brez precedenčnih učinkov. Danes je težko oz. prekmalu trditi, da so omenjene "izjemne, ekstremne okoliščine, z grožnjami hudih kršitev človekovih pravic, široko nacionalno, regionalno in mednarodno skupnostjo, ki podpira ukrepanje OZN" že vsakdanje in tiste, na katere se OZN morajo odzivati, "da se preprečijo in odvrnejo grožnje miru" (1. čl. UL). Kljub temu so resolucije VS bistveni, konstitutivni dokumenti, s katerimi se aktivirajo temeljni mehanizmi in uporabljajo instrumenti sistema kolektivne varnosti. Z resolucijami se avtorizira/zahteva določeno ukrepanje, spodbujajo ali obsojajo določena dejanja in ravnanja, vzpostavlja in ustavlja, ohranja in razširja avtoriteta VS, da sprejema odločitve za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti.
3. Odzivanje mednarodne skupnosti na krizo v Libiji je temeljilo na sprejetju resolucij S/RES/1970 (2011) in S/RES/1973 (2011), katerih temelj predstavlja koncept odgovornost zaščititi. Sprejeti koncept odgovornost zaščititi je del Sklepnega dokumenta svetovnega vrha Generalne skupščine OZN (iz leta 2005), ki vsebuje poudarke po sprejetju reform (poleg koncepta odgovornost zaščititi, ki že sam po sebi pomeni reformiranje OZN) s ciljem, da bo v novem varnostnem okolju po koncu hladne vojne VS še naprej lahko izvrševal svoj mandat ohranjanja in vzdrževanja mednarodnega miru in varnosti. Reševanje krize v Libiji je tako primer, ki kaže na pripravljenost mednarodne skupnosti, da najde prave odgovore in reforme ob izzivih sodobnih groženj. Pri tem je pomembno, da je reševanje krize v Libiji temeljilo na spoštovanju (upoštevanju in uporabi) obstoječega mednarodnega prava. To je izhodišče, ki lahko pomeni potrditev, da je reformiranje OZN smiselno in mogoče v okviru obstoječe organizacije. V tem okviru je pomembno: prvič, normativna struktura notranje državne sestave je v današnjih okoliščinah subjekt resnega mednarodnega nadzora oz. predpogoj za vstopanje v mednarodno skupnost kot enakopravni partner (Thielbörger, 2012: 40). Suverenost države je eden od temeljnih kamnov obstoječega sistema kolektivne varnosti OZN, ki pa pripada ljudstvu in ne državi. Libija je indikativen primer, ko je bila država izključena iz mednarodne skupnosti zaradi nespoštovanja načel in ukrepov, ki jih je VS skušal vzpostaviti za ustavitev nasilja. Reforma sistema kolektivne varnosti, ki bi izhajala iz izkušnje reševanja krize v Libiji, ponovno potrjuje definicijo koncepta odgovornost zaščititi, ki

suverenost države definira kot dolžnost in ne samo kot pravico. Drugič, ob interveniranju mednarodne skupnosti oziroma aktiviranju sistema kolektivne varnosti za reševanje znotrajdržavnih kriz je treba računati na morebitne posledice, ki jih intervencija pusti na območju (v državi), kjer je izvedena, s ciljem, da se prepreči nastanek propadlih držav. Na tem področju so že opazni premiki v pozitivni smeri, tj. iskanje "novega" koncepta/norme odgovornost zaščititi, ki bo vključevala vse faze reševanja krize znotraj države, tako preprečevanje nastanka krize, odzivanje (reagiranje, če pride do hudih kršitev mednarodnega prava oz. do hudih zločinov – z upoštevanjem kriterijev uporabe vojaške sile) kot tudi pokonfliktno obnovo. Tretjič, reševanje krize v Libiji se je nanašalo tudi na pravico libijskega prebivalstva do demokratične vlade. Potrditev in sprejetje te pravice bi pomenila novo normo mednarodnih odnosov.

4. Del odgovora na vprašanje, kako uspešno rešiti znotrajdržavno krizo in s tem ponovno vzpostaviti trdne državne institucije, da država ne bo postala propadla država, daje koncept odgovornost zaščititi, ki je bil uporabljen na primeru reševanja krize v Libiji. V današnjem sistemu kolektivne varnosti so edini in najtrdnjši temelji miru in varnosti stabilne in močne države, kar mora biti vedno glavni cilj vsakega morebitnega posredovanja. Trdne države bi morale biti videne kot cilj in ne grožnja človekovim pravicam ter kot tisti subjekt, ki jih zna najboljše in najučinkoviteje zagotavljati. Zato je ponovno potreben premislek o tem, kako državam regije MENA pomagati pri vzpostavitvi trdnih državnih meja in institucij, ki ne bodo razdeljevale, ampak povezovale vse elemente države.
5. Danes predstava o tem, kaj je država ter kako vpliva na delovanje in obstoj današnjega mednarodnega reda, razpada v Libiji, Siriji, Iraku, Jemnu, Palestini, Libanonu itd. V vseh teh državah sta se spremenila ustavna ureditev in družbeni konsenz o pripadnosti določeni politični enoti – državi. Težko je predvideti, kako bi se lahko obnovile države, kakršne so obstajale, saj v njih ni več družbenega konsenza o namenu, vlogi in identiteti držav.
6. "Reševanje" znotrajdržavnega konflikta v Siriji kaže, da mednarodna skupnost (v prvi vrsti ključni mednarodni akterji) ne upošteva izkušenj reševanja krize v Libiji, ki jih lahko povzamemo v spoznanje, da je bil temeljni predpogoj za uspešno aktiviranje in delovanje sistema kolektivne varnosti politična volja in sprejem konsenza stalnih članic VS za reševanje znotrajdržavne krize v Libiji. V tem okviru lahko našo razpravo zaključimo s pritrdilnim odgovorom na zastavljeno temeljno vprašanje o primernosti sistema kolektivne varnosti OZN za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti v današnjem spremenjenem mednarodnem okolju, to je, da je sistem kolektivne varnosti, dopolnjen z mehanizmom "odgovornost zaščititi", še vedno ustrezen varnostni sistem mednarodne

skupnosti za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti. Temeljni pogoj za njegovo uspešno aktiviranje in delovanje pa so voditelji, ki imajo modrost, razumevanje in pogum za uresničitev spoznanja o tem, da smo vsi ljudje in vse države na svetu v "istem čolnu", kjer si delimo skupno usodo. Zagotavljanje miru in varnosti enih držav na račun drugih je igra z ničelnim izidom, ki nas lahko vse skupaj vodi v prepad.

LITERATURA

- Adler-Nissen, Rebecca (2014): Power in practice: Negotiating in international intervention in Libya. *European Journal of International Relations* 20 (4): 889–911.
- Bellamy, Alex (2011): Libya and the Responsibility to Protect: The Exception and the Norm. *Ethics and International Affairs* 25 (3): 263–269.
- Benko, Vladimir (1987): *Mednarodni odnosi*. Druga, prenovljena izdaja. Maribor: Založba Obzorja.
- Bin, Talal, El Hassa in Rolf Schwarz (2013): The Responsibility to Protect and the Arab World: An Emerging International Norm? *Contemporary Security Policy* 34 (1): 1–15.
- Bull, Hedley (1984): *Intervention in World Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Chandler, David (2005): The Responsibility to Protect: Imposing the Liberal Peace. *International Peacekeeping* 11 (1): 59–81.
- Chesterman, Simon (2001): *Just War or Just Peace? Humanitarian intervention and international law*. Oxford: Oxford University Press.
- Clinton, Hillary (2011): Libya may become democracy or face civil war. BBC Report (1. marec 2011). Dostopno prek <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-12611925> (10. 11. 2015).
- Cortright, David, George A. Lopez in Linda Gerber-Stellingwerf (2001): Refinement and Reform in UN Sanctions: The State of the Art. Referat na seminarju "Sanctions and the Political Economy of Crises" (22–23. november 2001). Pariz: Center for International Studies and Research in International Peace Academy.
- Edward, Newman (2013): R2P: implications for world order. *Global Responsibility to Protect* 5 (3): 235–259.
- Engel, Andrew (2015): *Libya's Civil War. Rebuilding the Country from the Ground Up*. Washington, D.C: The Washington Institute for Near east Policy.
- Evans, Gareth (2008): *The Responsibility to Protect. Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All*. Washington, D.C: Brookings Institution Press.
- Evans, Gareth (2011): Can we stop atrocities without launching an all-out war? *Foreign Policy* 18 (oktober). Dostopno prek http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/18/did_qaddafi_end_justify_the_mean_s?page=0,2 (10. 10. 2015).
- Friedman, Thomas L. (2014): Obama on the World. *The New York Times* (8. avgust 2014). Dostopno prek http://www.nytimes.com/2014/08/09/opinion/president-obama-thomas-l-friedman-iraq-and-world-affairs.html?_r=3 (2. 10. 2015).
- Gifkins, Jess in Tim Dunne (2011): Libya and the state of intervention. *Australian Journal of International Affairs* 65 (5): 515–529.

- Grizold, Anton (1999): *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Grizold, Anton (2001): Varnostna paradigma v mednarodnih odnosih. V *Evan Luard, Človek, država in vojna*, 83–161. Ljubljana: Založba FDV.
- Grizold, Anton (2005): *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju. K razvoju obrambno-zaščitnega sistema: izzivi in spodbude*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Grizold, Anton in Bernardka Prašnikar (2015): The concept of responsibility to protect, and solving the crisis in Libya. *Review of International Affairs* 66 (1157): 55–73.
- Grizold, Anton in dr. (2015): *Svet na prelomu: Varnostne skupnosti kot odgovor na kompleksno ogrožanje sodobnega sveta*. Ljubljana: Založba FDV.
- Kadlec, Amanda (2015): The Problem With Libya's Peace Talks. *Foreign Policy* (16. januar 2015). Dostopno prek <http://foreignpolicy.com/2015/01/16/the-problem-with-libyas-peace-talks/> (9. 11. 2015).
- Keohane, Robert in Joseph Nye Jr. (1972): *Transnational relations and World Politics*. Cambridge: Harvard Press.
- Knudsen, Tonny Brems (1999): *Humanitarian Intervention and International Society: Contemporary Manifestation of an Explosive Doctrine*. Aarhus: Department of Political Science, University of Aarhus.
- Krahmann, Elke (2005): Security Governance and Networks: New Theoretical Perspectives in Transatlantic Security. *Cambridge Review of International Affairs* 18 (1): 19–34.
- Menon, Anand G. (2011): European Defence Policy from Lisbon to Libya. *Survival* 53 (3): 75–90.
- Miskimmon, Alister (2012): German Foreign Policy and the Libyan Crisis. *German Politics* 21 (4): 392–410.
- Pattison, James (2011): The Ethics of Humanitarian Intervention in Libya. *Ethics and International Affairs* 25 (3): 271–277.
- Prašnikar, Bernardka (2014): *Koncept odgovornost zaščititi in njegova uporaba na primeru Libije*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Reisman, Michael W. (1984): Coercion and Self-Determination: Construing Charter Article. *The American Journal of International Law* 2 (4): 642–645.
- Rieff, David (1994): The Illusions of Peacekeeping. *World Policy Journal* 11 (3): 1–8.
- Schmitt, Michael N. (2011): Wings over Libya: The No-fly Zone in Legal Perspective. *Yale Journal of International Law Online* 36 (pomlad): 45–58.
- Schwarzenberger, Georg (1964): *Power Politics: A Study of International Society*. London: Stevens and Sons.
- Seibert, Thomas (2011): Turkey pursues its Libya mediation efforts despite setbacks. *The National* (7. april 2011). Dostopno prek <http://www.thenational.ae/news/world/europe/turkey-pursues-its-libya-mediation-efforts-despite-setbacks> (25. 9. 2015).
- Simpson, Gerry (2001): Two Liberalisms. *European Journal of International Law* 12 (3): 537.

- Thielbörger, Pierre (2012): The Status and Future of International Law after the Libya Intervention. *Goettingen Journal of International Law* 4 (1): 11–48.
- Verdross, Alfred in Bruno Simma (1976): *Universelles Völkerrecht – Theorie und Praxis*, Duncker & Humbolt, Berlin.
- Walzer, Michael (2011): The Case Against Our Attack on Libya. Dostopno prek <http://www.tnr.com/article/world/85509/the-case-against-our-attack-libya> (6. 11. 2012).
- Wehrey, Frederic (2013): Libya. Formalizing a Fragmented Security Sector. *Global Perspectives* 9 (1): 24–26.
- Weissman, Stephen R. (2014): What Really Happened in Congo – The CIA, the Murder of Lumumba, and the Rise of Mobutu. *Foreign Affairs* (julij/avgust 2014). Dostopno prek <https://www.foreignaffairs.com/articles/democratic-republic-congo/2014-06-16/what-really-happened-congo> (12. 1. 2016).
- Wouters, Jan in Philip De Man (2013): The Responsibility to Protect and Regional Organizations: The Example of the European Union. V Vasilka Sancin in Maša Kovič Dine (ur.), *Responsibility to Protect in Theory and Practice*, 357–395. Ljubljana: GV Založba.

VIRI

- Generalna skupščina Združenih narodov (2011): 15. plenarno srečanje. A/66/PV.15 (22. september 2011). Dostopno prek <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/508/65/PDF/N1150865.pdf?OpenElement> (20. 10. 2015).
- Generalna skupščina Združenih narodov (2005): Sklepni dokument svetovnega vrha – World Summit Outcome. 24. oktober 2005. A/60/L.1. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement> (10. 10. 2015).
- ICISS (2001): The Responsibility to Protect. Dostopno prek <http://responsibilityto-protect.org/g/ICISS%20Report.pdf> (15. 10. 2015).
- NATO (2012): Operation Unified Protector. Dostopno prek <http://www.nato.int/cps/en/nat/olive/71679.htm> (11. 11. 2015).
- Resolucije Varnostnega sveta Združenih narodov: 83 (1950); 678 (1990); 733 (1992); 770 (1992); 781 (1992); 794 (1992); 816 (1993); 929 (1994); 1264 (1999); 1970 (2011); 1973 (2011); 2009 (2011); 2022 (2011); 2040 (2012); 2144 (2014).
- Svet ZN za človekove pravice (2012): Report of the International Commission of Inquiry on Libya. A/HRC/19/68 (2. marec 2012). Dostopno prek <http://www.refworld.org/docid/4ffd19532.html> (15. 10. 2015).
- Ustanovna listina Združenih narodov – Charter of the United Nations, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi od 24. oktobra 1945.
- Visoki panel Generalnega sekretarja za grožnje, izzive in spremembe (Secretary-General's High level Panel on Threats, Challenges and Change) (2004): *A More Secure World: Our Shared Responsibility*. Organizacija združenih narodov. Dostopno prek <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf> (20. 4. 2011).